

דברי תורה

מאת נ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

שנאמרו בסעודה שלישית פרשת ויקהל (שקלים) תשע"ו לפ"ק

יציא לאור ע"י מכון מעדני מלך וויען - גליון תתק"ט

והרי יש ששה ימים להביא הנדבות, על כן אין מן הצורך למסור להם מצות שבת קודם, כי לא יבואו לידי כך, שיוגמר כל הבאתו עד שבת. ואם יראה שלא נגמר עדיין ההבאה, יצוה להם אז על שבת, ואם כן לצורך 'נדבות' המשכן אין מן הצורך להודיעם שלא יחללו את השבת, ודי להודיעם אחר זה, כשיהא נוגע למלאכת 'עשיית' המשכן, ולכן הקדים ה' ציווי נדבות המשכן קודם הציווי על השבת, שעל הבאת הנדבות לא יגיעו למצב של חילול שבת, שיצטרך להזהירם על זה.

לא כן אחר זה, שעשו את העגל ושיבר הלוחות, ונדחה הציווי עד שפייס את ה' ביום הכיפורים, וירד ביום שני, והקהיל את ישראל ביום השלישי, ואם כן עיקר הבאת הנדבות יהיה מיום הרביעי ואילך, בשלשה ימים קמי שבתא, שאז יש לדאוג כבר שלא יבואו לידי חילול שבת, וכדאיתא בגמרא (שבת יט.) דאין מפליגין בספינה פחות משלשה ימים קודם לשבת, ובית רבן גמליאל היו נותנין כלי לבן לכובס שלשה ימים קודם לשבת ע"ש. על כן הוצרך משה להזהירם על השבת מתחלה, שזה נוגע גם להבאת נדבתם שלא יחללו את השבת עבור זה.

*

עוד יש לומר, דהנה בגמרא (שבת ו:) דנו אם המדבר דינו כרשות הרבים, וחילקו בין הזמן שישראל שרויין במדבר, ובין בזמן הזה. ורש"י פירש דבזמן שהיו במדבר חשיבא רשות הרבים ע"ש. אמנם הרמב"ם (ה' שבת יד-א) כתב דבזמן הזה הוי מדבר רשות הרבים, וביאר בכסף

ויקהל משה את כל עדת בני ישראל וגו', ששת ימים תעשה מלאכה, וביום השביעי יהיה לכם קודש וגו', זה הדבר אשר צוה ה' לאמר קחו מאתכם תרומה לה' (לה-א). וברש"י הקדים להם אזהרת שבת לציווי מלאכת המשכן, לומר שאינו דוחה את השבת ע"כ. המפרשים הקשו, דלמה שינה משה את הסדר ממה שנצטוה, כי ה' צוה לו מתחלה על מלאכת המשכן (כה-ב), ואחר כך הזהיר על השבת (לא-ב). ומשה הקדים אזהרת השבת קודם למלאכת המשכן.

ונראה דהנה ברמב"ן (לה-א) מבואר כי הציווי למשה מאת ה', היתה אחר מתן תורה קודם חטא העגל ושבירת הלוחות, ומשה מסר זאת לישראל רק אחר שנתרצה ה' לישראל ביום הכיפורים, ויקהל משה את כל עדת בני ישראל, למחרת יום הכיפורים כשירד מן ההר ע"ש. והנה לפי מה דמבואר בגמרא (שבת פו:) דכולי עלמא בשבת ניתנה תורה, ואז עלה משה לשמים על ארבעים יום, אם כן ירידתו בשבעה בעשר בתמוז היה ביום החמישי, ושוב עלה לשמים וירד בשלישית ביום הכיפורים, שזה חל אז ביום השני (עיין תוס' בבא קמא פב. ד"ה כדף).

ומעתה יש לומר דכיון דה' צוה לו על המשכן בארבעים יום הראשונות, הרי היתה הכוונה שבירידתו בשבעה עשר בתמוז יצוה זאת לישראל, וכיון שאנו רואים שבסופו מסרו יום אחר ירידתו, מחרת יום הכיפורים, אם כן מתחלה היה החשבון על יום י"ח תמוז שהוא יום השישי, וכיון שבשבת אין להביא נדבות המשכן, היה הכוונה מתחלה שמשה יצוה מצוה זאת ביום הראשון אחר שבת.

וביום ט"ו החלו בעבודתם, ואז חזרו אליהם ענני הכבוד ודפח"ח.

ואם כן בשעה שנצטוו משה מאת ה' על נדבות המשכן, הרי היה זה קודם חטא העגל, שהיו מוקפים בענני הכבוד, והיה המחנה רשות היחיד, שפיר היו יכולים להביא נדבתם גם ביום השבת, ולכן ניתנה מצות שבת אחר הציווי על נדבות המשכן, שזה נוגע רק למלאכת העשייה אחר זה. אבל בשעה שצוה משה זאת לישראל היה כבר אחר החטא, ופרעה אהרן, שלא היו מוקפים בענני הכבוד, ודין המחנה כרשות הרבים, ואין להוציא בשבת מרשותם לרשות הרבים, על כן צוה על השבת מתחלה, שגם בהבאת נדבותם לא יחללו את השבת. ונתעוררתי לזה מבני הרב יהושע שליט"א.

*

ומענין לענין יש לבאר בזה מה שמצינו במן שאמר ה', ששת ימים תלקטוהו, וביום השביעי שבת לא יהיה בו, והיה ביום השביעי יצאו מן העם ללקוט ולא מצאו (שמות טז-כ). ויש להבין מאי טעמא יצאו ללקוט אחר שהודיעם משה כי לא ימצאוהו בשדה. ונראה דאיתא בגמרא (יומא עה). כתיב (במדבר יא-ט) וברדת הטל על המחנה לילה [אלמא בתוך המחנה ירד], וכתיב (שמות טז-ד) ויצא העם ולקטו [יציאה מחוץ למחנה משמע], וכתיב (במדבר יא-ח) שטו העם ולקטו [משמע למרחוק], הא כיצד, צדיקים יורד להם על פתח בתיהם, בינונים יצא העם ולקטו, רשעים שטו העם ולקטו. ואמרו (שם) עוד, כתיב (שמות טז-ח) לחם [משמע אפוי], וכתיב (במדבר יא-ח) עוגות [משמע קודם אפיה], וכתיב (שם) וטחנו. הא כיצד, צדיקים לחם, בינונים עוגות, רשעים טחנו ברחיים ע"כ.

ואם כן להרשעים ולבינונים היה בלקיטת המן חילול שבת, כי הוצרכו לאפות ולבשל ולטחון וללכת חוץ למחנה. אבל לצדיקים שיורד להם על פתח בתיהם, לחם אפוי שאינה צריכה עוד תיקון, ולא הוצרכו רק להביאה בפנים לתוך הבית, וכיון שהמדבר היה אז רשות היחיד, אין בלקיטתם שום חילול שבת. ולכן חשבו שלהם ירד המן גם בשבת, כי ליכא אצלם חילול שבת. והגם שראו שירד גם להם בערב שבת לחם משנה, היינו משום שיש להאדם בחירה, ויתכן שלמחרתו לא יהיו במדריגה זו שירד המן

משנה דמפרש הגמרא להיפוך מפירוש רש"י, דבזמן שישראל שרויין במדבר היתה חשובה רשות היחיד ע"ש. ובמרכבת המשנה (שם) כתב בטעמו משום דהיו מוקפים אז בענני הכבוד דנחשב למחיצות ע"ש.

והנה במתן תורה היו כולם במדריגה עליונה, אני אמרתי אלקים אתם ובני עליון כולכם (עבודה זרה ה.), ולא היה ביניהם חוטאים שפלטן הענן (רש"י דברים כה-יח). ויתכן לומר שגם הערב רב דהיו חוץ לענן (וזה"ק תשא קצא.), לא היה זה רק אחר שחטאו בעגל, שהם אמרו אלה אלהיך ישראל, אבל במתן תורה היו גם הם בתוכה. (ועיין באלשיך פ' בא) שהקשה דאיך באו הערב רב ביום אחד מרעמסס לסוכות, שהיה מהלך שלשה ימים, והענן הוליכם (רש"י שמות יב-לז) ע"ש. ולפי מה שנתבאר יש לומר דזה שפלטן הענן היה רק משעה שחזרו לסורן בחטא העגל. וגם המצורעים והזבים נתרפאו עד החטא עגל (ילקוט נשא רמז תשא). וכיון שכולם היו בתוך הענן אז כאשר צוה ה' את משה על המשכן, אם כן היו יכולים בני ישראל להביא נדבותיהם גם בשבת, שהרי הענן עשה את כל המחנה לרשות היחיד, ולכן לא צוהו ה' על השבת רק אחר זה, להורות שאין בהבאת הנדבות שום איסור. לא כן אחר עשיית העגל, שהיה כבר חלק מישראל מחוץ לענן, אשר המדבר היא רשות הרבים, ויש איסור הוצאה להביא נדבתם אל משה לתוך המחנה שהוא רשות היחיד, על כן הקדים אזהרת שבת לציווי קחו מאתכם תרומה, להורות שגם בלקיחת התרומה יש חילול שבת.

[ועל] דרך זה יש לבאר באופן אחר, דהנה ידוע הקושיא למה צוה ה' לעשות סוכות ביום ט"ו תשרי, הלא בחודש ניסן שיצאו למדבר היו צריכין לעשות זכר לזה. וכתב הגר"א (בביאורו לשיר השירים א-ד) לבאר הטעם, לפי שהסוכה הוא זכר לענני הכבוד שחזרו על ישראל לאחר חטא העגל, כי כשחטאו ישראל בעגל נסתלקו ענני הכבוד, כמו שכתוב (שמות לב-כה) וירא משה את העם כי פרוע הוא, ודרשו על פרוע שהוא לשון גילוי, שענני הכבוד שהיו מכסים אותם מעיני כל הלכו להם, ולא חזרו אלא משהתחילו לבנות המשכן. ואותו היום היה ט"ו בתשרי, שהרי ביום הכפורים ירד משה מן ההר, ולמחרתו הקהיל את העם וצוה אותם על מלאכת המשכן, ונאמר (שמות לו-ג) והם הביאו אליו עוד נדבה בבוקר בבוקר, כלומר ששני ימים הביאו מנדבות לבם והיינו יום י"ב ויום י"ג, וביום י"ד נטלו כל חכמי לב ממשה את כל הזהב במנין במשקל,

הכתרים שלקח מישראל, כי כיון שנתנו לו את חלקו הוא שמח בחלקו, ואינו מתאוה לחלקים של ישראל, ואז הוא חוזר ליתן לישראל את חלקם, ואינו אומר אחר שאני לא חטאתי והם חטאו וכבר אני זכיתי בחלקם, אם כן אקח את שלי ואת שלהם, אמנם הוא שמח בחלקו ומחזיר להם את חלקם. כי הלא עבד נאמן קראת לו, ולכך אותם הכתרים שהופקדו בידו הוא מחזירן לבעליהן, וזהו כי עבד נאמן קראת לו ע"כ.

ובאוהב ישראל (בפרשתנו) פירש בזה, ויקהל משה את כל עדת בני ישראל, 'עדת' הוא מלשון 'עדיים', רצה לומר התכשיטין, היינו שמשה הקהיל את כל העדי והקישוט שקיבלו ישראל מהר חורב, ואמר להם, אלה הדברים אשר צוה ה' לעשות אותם, ששת ימים וגו', היינו על ידי שתשמרו את השבת, אז כל אחד יוכל לחזור ולקבל האורות והכתרים שנחסרו מהם על ידי חטא העגל, כי שבת הוא תיקון גדול על חטא העגל, כמאמרם (שבת קיח:): כל המשמר שבת כהלכתו אפילו עובד עבודה זרה כדור אנוש מוחלין לו ע"ש. נויש לרמו, ויאמר אליהם אלה הדברים אשר צוה ה', כי 'ויאמר' שורשו הוא 'אמר', אותיות אלף ר"מ, כמנין שני פעמים 'כתר'. וזהו 'ויאמר' אליהם, שנותן להם בשבת חזרה השני כתרים].

ונראה בביאור הדברים, דאיתא במדרש (ב"ר יא-ב) ויברך אלקים את יום השביעי (בראשית ב-ג), ברכו באור פניו של אדם, קדשו באור פניו של אדם, לא דומה אור פניו של אדם כל ימות השבת, כמו שהוא דומה בשבת ע"כ. והכוונה הוא, שלא רק בחיצוניות יש אור על פני האדם בשבת, אלא גם קידשו באור פניו, והיינו כי חכמת אדם תאיר פניו (קהלת ח-א), ובשבת הקב"ה חונן האדם בהארה של חכמה, להבין ולהשיג יותר משאר ימי השבוע, וראשו ומוחו מאיר לו ביתר שאת, ומזה באה ההארת פנים גם בחיצוניותו. וכמו שאומרים בתפלה (בברכת שים שלום) ברכנו אבינו כולנו באור פניך, כי באור פניך נתת לנו תורת חיים ואהבת חסד וגו', והיינו שעל ידי הארת אור פניך עלינו, אנו משיגים תורת חיים, כי התורה היא חיינו, ובלי התורה אין שום תועלת בהחיים, וכל רגע של ימי חיינו צריכה להיות מקושר עם התורה. ובאור פניך נתת לנו הרגשה של תורת חיים, וגם אהבת חסד, לאהוב לעשות חסד עם חבריו, שגמילות חסדים הוא מעמודי העולם. וידוע כי האור יש בה שתי מעלות, כי הוא מאיר להאדם דרכו, וגם האור מחמם

אצל פתח בתיהם, על כן הוצרכו להכין מערב שבת, אבל אם המשיכו בצדקתם, יתכן שירד להם לחם חדש גם ביום השבת, ועל כן יצאו ללקוט. אמנם בספורנו (שם) כתב, כי עצם הלקיטה ממקום גידולו היה חילול שבת, כאמרם (שבת קז:): האי מאן דתלש כשותא מהיזמי והיגי, מיחייב משום עוקר דבר מגידולו ע"ש. אם כן גם לצדיקים גמורים יש חילול שבת בלקיטת המן, ועל כן שפיר אמר ה', עד אנה מאנתם לשמור מצותי ותורתי.

*

ובמדרש תנחומא (תשא ג) אמר משה לפני הקדוש ברוך הוא, שמא משאני מת אין אני נזכר, אמר לו הקב"ה חייך כשם שאתה עומד עכשיו ונותן להם פרשת שקלים ואתה זוקף את ראשך, כך בכל שנה ושנה שקוראין אותה לפני, כאלו אתה עומד שם באותה שעה וזוקף את ראשך, מנין ממה שקראו בענין, וידבר ה' אל משה לאמר כי תשא את ראש (ל-יב), שא את ראש לא נאמר אלא כי תשא ע"כ. ויש להבין הכוונה בזה שזוקף את ראשך. גם לבאר מה שבפייט (למוסף) מבקשים בשבת זו דייקא, אור פניך עלינו אדון נשא, ושקל אשא בבית נכון ונשא, ובצדק הגה ערך כי תשא. מהו הבקשה של אור פנים בשבת זו דייקא. וגם למה אמר 'ושקל' אשא, הלא מצותו מחצית השקל.

ונראה דאיתא בגמרא (שבת פח.) דרש רבי סימאי בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע, באו ששים ריבוא של מלאכי השרת, לכל אחד ואחד מישראל קשרו לו שני כתרים [מזוי שכינה], אחד כנגד נעשה ואחד כנגד נשמע, וכיון שחטאו ישראל, ירדו מאה ועשרים ריבוא מלאכי חבלה [כל אחד ואחד נטל כתרו] ופירקום, שנאמר (שמות לג-ו) ויתנצלו בני ישראל את עדים מהר חורב. אמר רבי יוחנן וכולן זכה משה ונטלן, דסמיך ליה ומשה יקח את האהל [אותו עדי, לשון אחר את האהל, לשון בהלו נרו (איוב כט-ג) והוא היה קירון עור פניו] ע"כ. וכתבו התוספות שני כתרים של הוד היו, לפיכך כשנטלם משה קרן עור פניו (שמות לד-ל) ע"כ.

ומבואר בדברי האר"י ז"ל (הובא בסידור השל"ה שער השמים) כי בכל ערב שבת בלילה מחזיר משה הכתרים של ישראל להם, ומאלו הכתרים יורשים ישראל תוספות שבת בכל ערב שבת. וזהו סוד ישמח משה במתנת חלקו וכו', אך הסוד הוא לאמר שאינו רוצה להשאר באותם

ומוציאו מהקיריות. והשבת ברכו באור פנים, שמכניס חמימות לתוכו, שלא תהא עבודתו כמצות אנשים מלומדה, אלא באש של התלהבות, שיבער בו אהבתו ית"ש. והיוצא לנו מזה, כי השפעת ברכת אור פנים באה מהשבת, שברכו וקדשו באור פנים.

והנה בשבת נאמר, ולא הנחלתו מלכנו לעובדי פסילים, כי לישראל עמך נתת וכו', כי הארת השבת ניתנה רק למי שאינו עובד עבודה זרה, ועכו"ם ששבת חייב מיתה (סנהדרין נח:), וביאר החיד"א בספרו ראש דוד (ר"פ מקץ) כי להיות שה' קידש את השבת, והוא יום גנוסיא שלו, נקרא השבת שרביטו של מלך, ואסור להשתמש בו, והמשתמש בה חייב מיתה (שם צה.), ולכן גויי הארץ שהם עבדים למקום, גוי ששבת חייב מיתה, לא כן בני ישראל שהם בני מקום (דברים יד-א) שפיר יכולים להשתמש בשרביט אביהם ע"כ. (הובא בבני יששכר שבת טו.). ובנועם מגדים (פ' וישב) ביאר בזה הא דבני נח לא נצטוו על השיתוף, רק אנחנו נצטוינו על האחדות האמיתי בלתי בה' לבדו (רמ"א או"ח סימן קנו), כי עבד אחד יכול להיות להרבה אדונים, עובד את זה יום אחד ואת זה יום אחד, אבל בן לאב לא נמצא רק אב אחד. ולכן ישראל העובדים בלתי לה' לבדו נחשבים אנו כבנים, לא כן בעכו"ם ע"ש.

ואם כן בשעה שחטאו ישראל בעגל, שהיה עבודה זרה בשיתוף, פגמו במעלתם שהם בני מקום שאין להם רק אב אחד, וממילא נעשה פגם גם בהשבת, שרק לבן מותר להשתמש בשרביט של המלך. ובזה נחסר מהם השפעת הברכה של שבת שברכו באור פנים, על כן פרקו את עדיים, שאבדו האור של הכתרים שניתן להם. אך כאשר ישראל שומרים את השבת שהיא תיקון גם לחטא העגל, אז משה מחזיר להם האור של הכתרים, כי השבת נתברך ונתקדש באור פנים.

והנה מצות שקלים היתה גם כן לתיקון החטא העגל, וכמו שנאמר לכפר על נפשותיכם (שמות לט-ז). ואיתא בירושלמי (שקלים ב-ג) למה מחצית השקל, רבי יהודה ורבי נחמיה, חד אמר לפי שחטאו במחצית היום (בחטא העגל, וכמו

שנאמר (שמות לב-א) וירא העם כי בשש משה וגו', ואמרו חז"ל (שבת פט.) אל תקרי בשש אלא בא שש, לכן יתנו מחצית השקל. וחד אמר לפי שחטאו בשש שעות ביום, יתנו מחצית השקל, דעביד שיתא גרמיסין ע"כ.

וביזון שמצוה זו הוי תיקון לחטא העגל, ממילא יש בזה גם תיקון להאור פנים שנחסר להם על ידי חטא זו. וכבר ביארנו דהאור פנים אינו רק בחיצוניות, אלא חכמת אדם תאיר פניו, שיש הארה בתוך תוכו, לדעת ולהבין ולהשכיל ולהשיג תורת חיים ואהבת חסד. ולכן פרשת שקלים מתחלת, כי תשא את ראש בני ישראל, שעל ידי מצוה זו ראשיהם של בני ישראל עומדים ברום המעלה, כי מאיר בתוכו אור ה', ומתחמם באש להבה לעבודת קונו. ומדה זו זוכין בעיקר ביום שבת שברכו באור פנים, וזה נרמז בכי תשא 'את ראש', כי האותיות אחר 'ראש' הם אותיות 'שבת'.

אמנם בזמן הזה שאין בית המקדש קיים ונחסר לנו מצוה זו, מכל מקום ונשלמה פרים שפתינו, וכאשר קורין פרשה זו נחשב לנו כאלו קיימנוה, ומתקיים גם בנו כי תשא את ראש בני ישראל. וזהו שחשש משה שמא משאני מת אינני נזכר, כי מיתת משה הביאה לחורבן בית המקדש, שמתעם זה לא נכנס לארץ ישראל (עיין פרשת דרכים דרוש ח'), ואם כן לא יהא משה נזכר שנושא את ראש בני ישראל, על כן הבטיח לו שבכל שנה כאשר קורין פרשה זו, עומד ומשה חוקק ראשיהן של ישראל, שא לא נאמר אלא כי תשא, שנותן להם חזרה האור של הכתרים, ומזה בא הנשיאות ראש.

ועל כן אנו מתפללים בשבת זו דייקא, אור פניך עלינו אדון נשא, כי על ידי שני המצות הללו, של שבת ושל שקלים, זוכים לאור פנים. ושקל אשא בבית נכון ונשא, כי בזמן שעדיין לא נתקן חטא העגל, מצותו במחצית השקל להזכיר אותנו שבא על חטא העגל שעשו במחצית היום. אבל לעתיד בעולם התיקון, ו'שקל' אשא בבית נכון ונשא, נוכל להביא גם שקל שלם. ומסיים ובצדק הגה ערך כי תשא, אשר שא לא נאמר אלא תשא, שמשה זוקף גם כעת ראשיהן של ישראל, ועל ידי זה זוכין אשר אור פניך עלינו אדון נשא.

הגליון הזה נתנדב על ידי

מוה"ר ר' יעקב שאהנבערגער הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בהולדת בנו למזל טוב	מוה"ר ר' זאב שווארץ הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בהולדת בנו למזל טוב	מוה"ר ר' משה נפתלי טענענבוים הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בהולדת בנו למזל טוב
--	---	--